

Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση: Θεωρία και Πράξη

Ενότητα 4: Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης
των επιστημών της αγωγής

Γιώργος Κ. Ζαρίφης

Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Άδειες Χρήσης

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό υπόκειται σε άδειες χρήσης Creative Commons.
- Για εκπαιδευτικό υλικό, όπως εικόνες, που υπόκειται σε άλλου τύπου άδειας χρήσης, η άδεια χρήσης αναφέρεται ρητώς.

Χρηματοδότηση

- Το παρόν εκπαιδευτικό υλικό έχει αναπτυχθεί στα πλαίσια του εκπαιδευτικού έργου του διδάσκοντα.
- Το έργο «Ανοικτά Ακαδημαϊκά Μαθήματα στο Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης» έχει χρηματοδοτήσει μόνο την αναδιαμόρφωση του εκπαιδευτικού υλικού.
- Το έργο υλοποιείται στο πλαίσιο του Επιχειρησιακού Προγράμματος «Εκπαίδευση και Δια Βίου Μάθηση» και συγχρηματοδοτείται από την Ευρωπαϊκή Ένωση (Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο) και από εθνικούς πόρους.

ΣΕΜΙΝΑΡΙΟ 4^ο

Η ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΩΣ ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ

Ζητήματα συσχετισμού με τις επιστήμες της αγωγής και οργάνωση του πλαισίου αναφοράς, η επίδραση των θεωριών της αγωγής στην ανάπτυξη μιας ολιστικής θεωρητικής προσέγγισης για το ρόλο και την ταυτότητα του νέου πεδίου μελέτης, φιλοσοφική θεμελίωση του πεδίου, ιδεολογικές επιδράσεις και επιστημολογικές αναζητήσεις, η έρευνα στο χώρο της συνεχιζόμενης εκπαίδευσης, θεματικές και ερευνητικά πεδία, η επίδραση του θετικισμού, ανθρωπιστικές και νέο-ανθρωπιστικές θεωρήσεις μάθησης ενηλίκων, πραγματισμός και η εργαλειακή αντίληψη στην εκπαίδευση των ενηλίκων.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (1/28)

- ΠΟΙΕΣ ΕΙΝΑΙ ΟΙ ΕΠΙΣΤΗΜΕΣ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ;
- ΠΟΙΟΥΣ ΟΡΙΖΟΥΜΕ ΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥΣ ΚΛΑΔΟΥΣ ΚΑΙ ΠΟΙΑ ΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΑ ΠΕΔΙΑ ΜΕΛΕΤΗΣ;
- ΤΙ ΕΙΝΑΙ Η ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ,
- ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΣ ΚΛΑΔΟΣ Ή ΠΕΔΙΟ ΜΕΛΕΤΗΣ ΤΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ ΤΗΣ ΑΓΩΓΗΣ;

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (2/28)

ΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

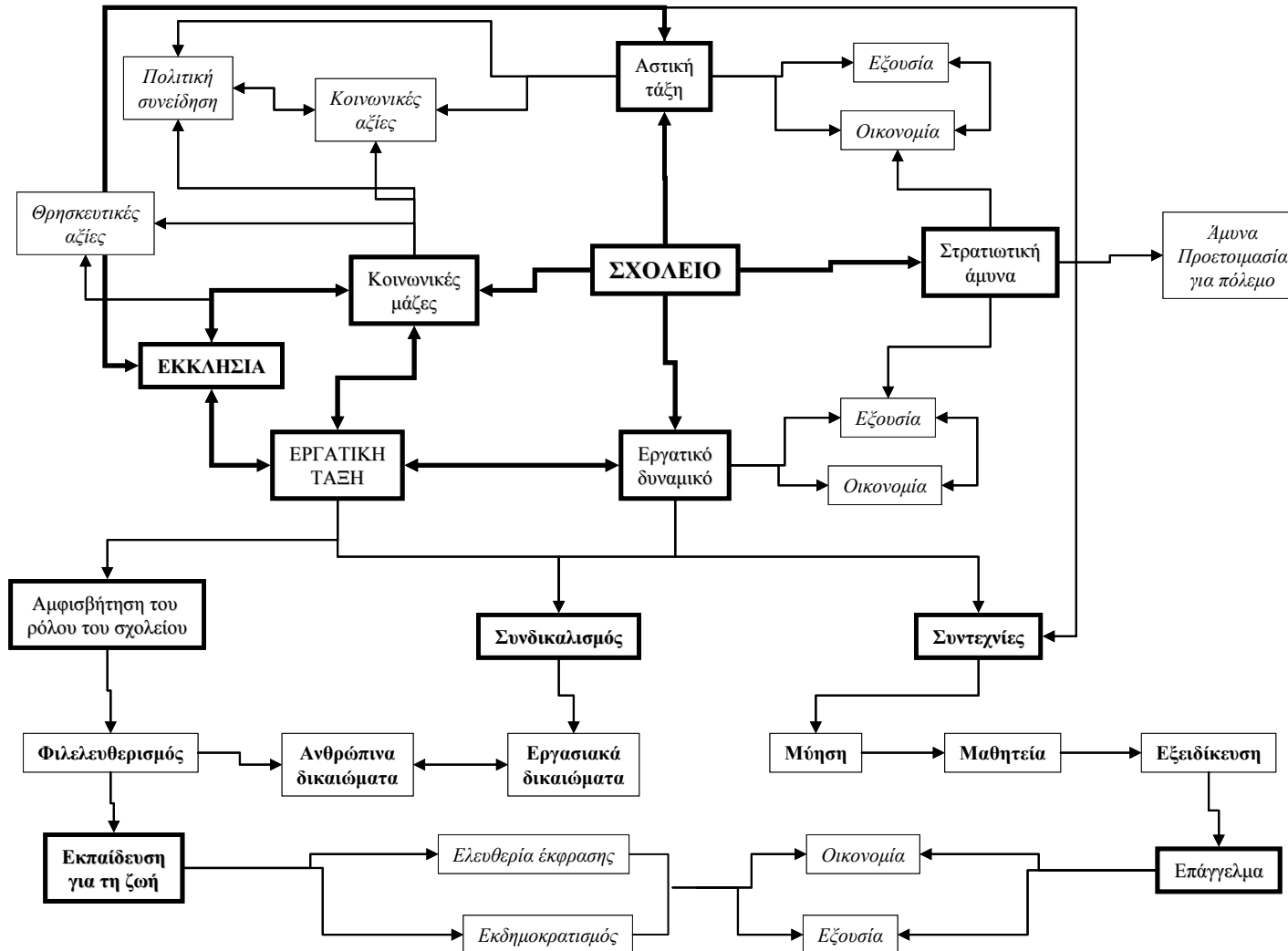
ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (3/28)

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (4/28)

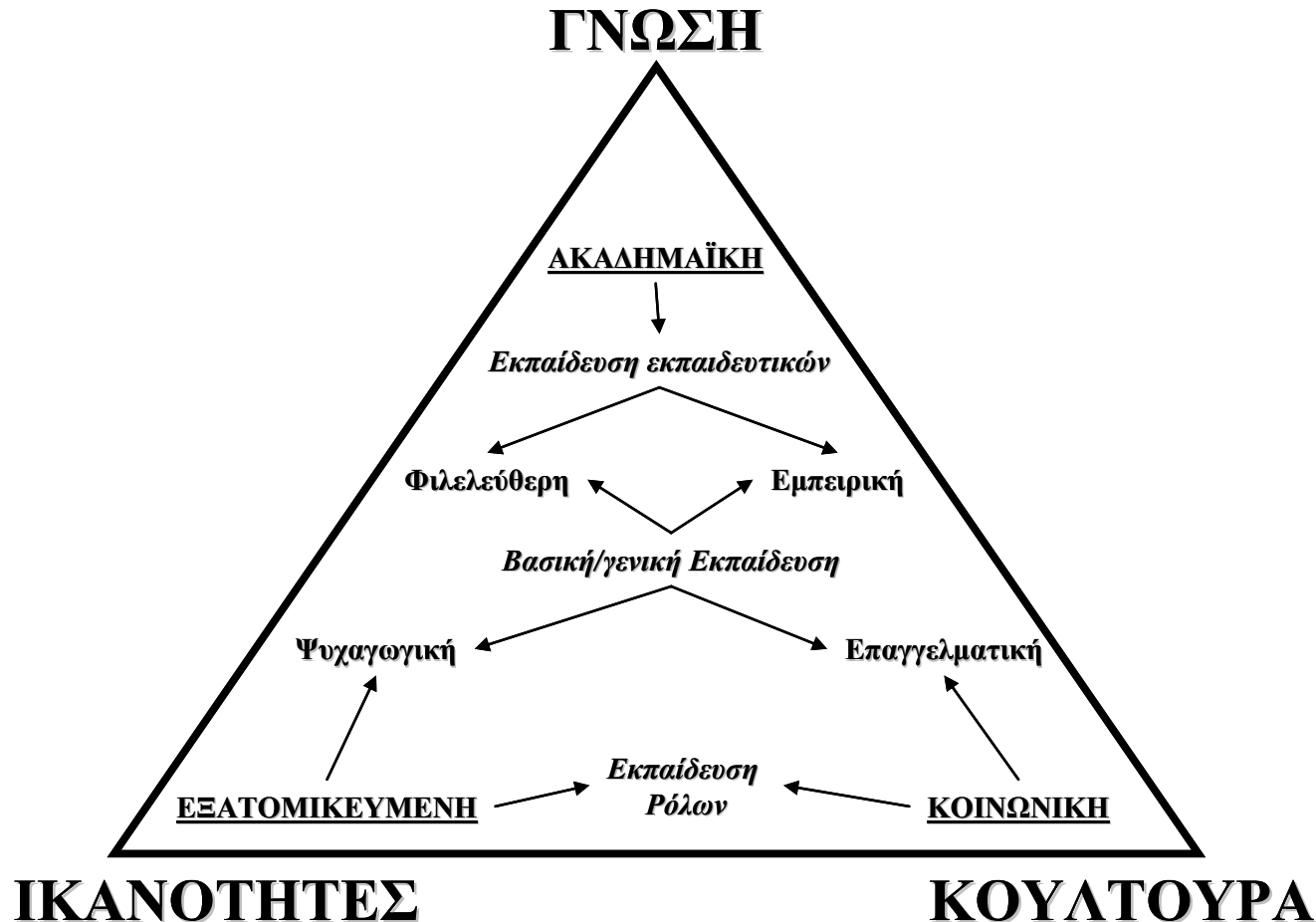
Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση: Θεωρία και Πράξη
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

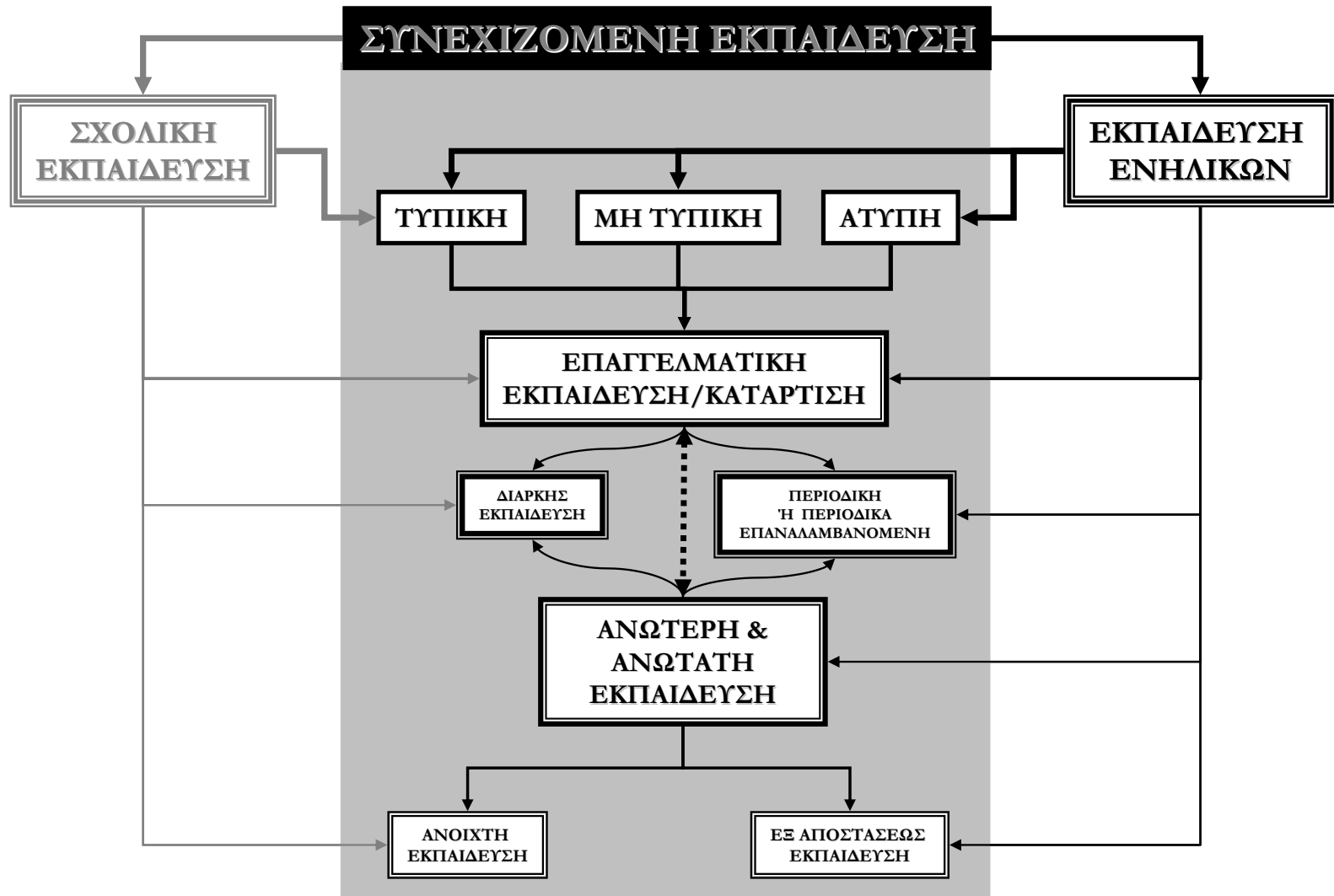
Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (5/28)

ΤΟ ΑΝΑΛΥΤΙΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ (curriculum) ΜΕΤΑ ΤΟ ΣΧΟΛΕΙΟ

[Προσαρμογή από: Squires, 1987: 53]

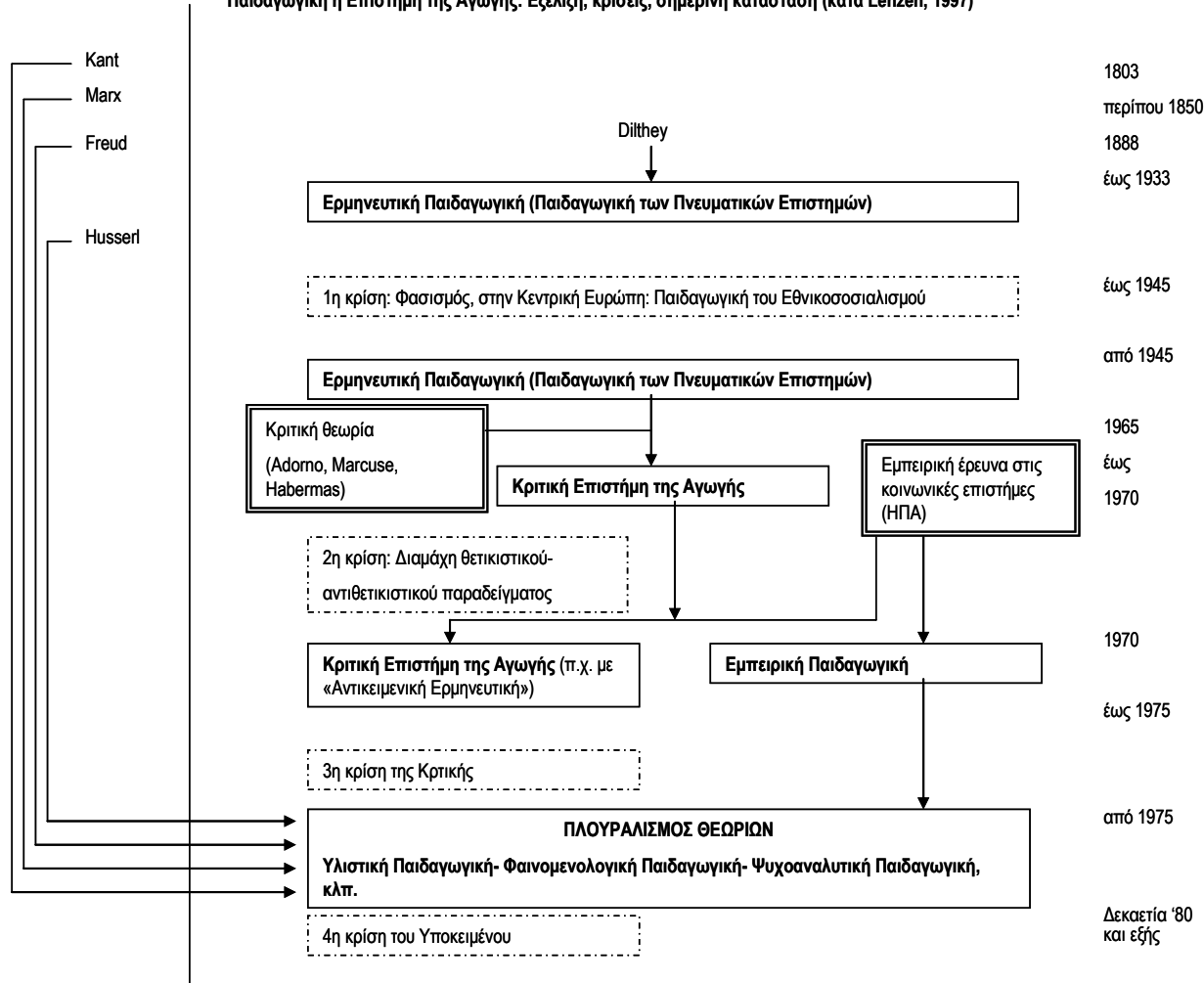

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (6/28)

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (7/28)

Παιδαγωγική ή Επιστήμη της Αγωγής: Εξέλιξη, κρίσεις, σημερινή κατάσταση (κατά Lenzen, 1997)

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (8/28)

Η φιλοσοφική θεμελίωση στο συγκεκριμένο χώρο είναι το αποτέλεσμα:

- Συγκεκριμένων ατόμων τα οποία επηρεάζονται από τα προβλήματα της δικής τους κοινωνίας και κουλτούρας.

Για να κατανοήσουμε τις ιδεολογικές επιδράσεις θα πρέπει:

- Να κατανοήσουμε το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαμορφώνονται τα επιμέρους προβλήματα/ζητήματα με τα οποία ασχολούνται τα συγκεκριμένα άτομα.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (9/28)

ΦΙΛΕΛΕΥΘΕΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Έχει τις ρίζες του στους αρχαίους Έλληνες φιλοσόφους.
- Υιοθετήθηκε ως αντίληψη από τα εκκλησιαστικά σχολεία κατά το μεσαίωνα και αργότερα και μεταμορφώθηκε σε θεωρία η οποία έχει πολύ ισχυρές βάσεις και στο σημερινό Δυτικό κόσμο.
- Αρχικά αφορούσε κυρίως στην εκπαίδευση των παιδιών και των νέων και λιγότερο των ενηλίκων, αλλά με το χρόνο έγινε από τις κυρίαρχες ιδεολογίες στην εκπαίδευση των ενηλίκων.
- Χαρακτηρίζεται από τη «ανοιχτότητα» των παρεχόμενων προγραμμάτων και την έμφαση στην εκπαίδευση με περιεχόμενο το οποίο στοχεύει στην ανάπτυξη ηθικών και πολιτισμικών αξιών, στην εξύψωση του ατόμου και στην προσβασιμότητα των εκπαιδευτικών δομών.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (10/28)

ΠΡΟΟΔΕΥΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ: Η ΠΡΑΓΜΑΤΙΣΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ ΚΑΙ Η ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΜΕΣΑ ΑΠΟ ΤΗΝ ΠΡΑΞΗ

- Η έμφαση σε αυτή την προσέγγιση δίνεται κυρίως στη σχέση εκπαίδευσης και κοινωνίας, εμπειρική μάθηση, επαγγελματική εκπαίδευση και δημοκρατική εκπαίδευση.
- Η σημαντικότερη μορφή σε αυτή την προσέγγιση είναι ο **J. Dewey**.

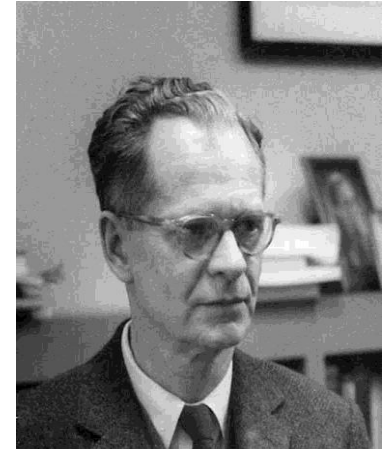
Εικόνα 1. John Dewey

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (11/28)

ΜΠΙΧΑΒΙΟΡΙΣΜΟΣ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Δίνει κυρίως έμφαση σε έννοιες όπως έλεγχος, αλλαγή της συμπεριφοράς, μάθηση μέσω της ενίσχυσης, στοχευμένη μαθησιακή διαχείριση.
- Η σημαντικότερη μορφή σε αυτήν την προσέγγιση είναι ο **B. F. Skinner**.
- Πολλές πρακτικές προσεγγίσεις σε αυτό το χώρο επηρεάστηκαν από τον μπιχαβιορισμό όπως για παράδειγμα η οργανωμένη, στοχευμένη μάθηση, η στοχοθεσία στα εκπαιδευτικά προγράμματα, η κατάρτιση που στοχεύει στην ανάπτυξη επαγγελματικών δεξιοτήτων.

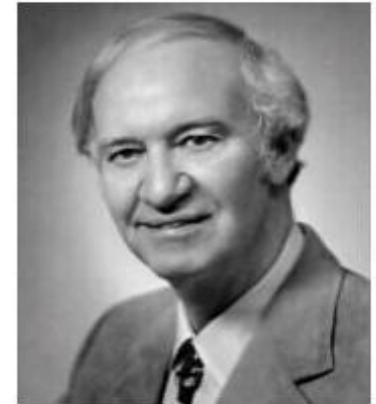
Εικόνα 2:
B.F. Skinner at Harvard
circa 1950

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (12/28)

ΑΝΘΡΩΠΙΣΤΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Έχει ερείσματα στον υπαρξισμό και στην ανθρωπιστική φιλοσοφία.
- Δίνει έμφαση στην ελευθερία και στην αυτονομία, την συνεργατικότητα και τη συμμετοχή και την αυτοδιαχείριση στη μάθηση.
- Σημαντική μορφή θεωρείται ο **M. Knowles** και η ανδραγωγική του προσέγγιση.
- Οι πρακτικές που σχετίζονται με αυτή την προσέγγιση αφορούν στη δυναμική της ομάδας, την αποτίμηση αναγκών, την ομαδική κατάρτιση και την μαθησιακή αυτό-διαχείριση.

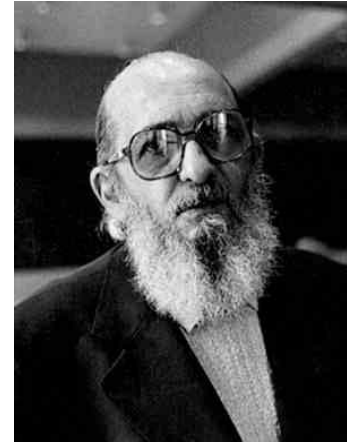
Εικόνα 3:
Malcolm Knowles

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (13/28)

ΡΙΖΟΣΠΑΣΤΙΚΗ ΙΔΕΟΛΟΓΙΑ ΣΤΗΝ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ: ΑΠΟΣΧΟΛΕΙΟΠΟΙΗΣΗ, ΜΑΡΞΙΣΤΙΚΕΣ ΑΝΤΙΛΗΨΕΙΣ ΚΑΙ Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΚΡΙΤΙΚΗΣ ΘΕΩΡΙΑΣ

- Στηρίζεται σε μαρξιστικές, σοσιαλιστικές και εν γένει «αριστερές» προσεγγίσεις που αφορούν στην εκπαίδευση και στην κοινωνική ανάπτυξη.
- Δίνει έμφαση στην κατανόηση της κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής κατάστασης του πολιτισμού μας με στόχο την ενδυνάμωση και αφύπνιση των ανθρώπων για την κοινωνική δράση και τη χειραφέτηση.
- Η χαρακτηριστικότερη μορφή είναι ο **P. Freire**.
- Οι πρακτικές που συνδέονται με αυτή την προσέγγιση, αφορούν στα ελεύθερα σχολεία, τα προγράμματα αλφαριθμητισμού και την ενδυνάμωση μέσω του κριτικού στοχασμού.

Εικόνα 4:
Paulo Freire

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (14/28)

ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ ΚΑΙ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΕΝΗΛΙΚΩΝ

- Έχει τα ερείσματά της στο λογικό θετικισμό και τον εμπειρισμό.
- Δίνει έμφαση στην αποσαφήνιση εννοιών, πολιτικών επιχειρημάτων και θέσεων καθώς και την ερμηνεία ζητημάτων που αφορούν στην εκπαίδευση ενηλίκων.
- Αν και δεν έχει εφαρμογή στην πράξη, ωστόσο αφορά στη δημιουργία μιας φιλοσοφικής βάσης για το πεδίο.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (15/28)

ΦΑΣΕΙΣ-ΠΕΡΙΟΔΟΙ ΕΡΕΥΝΑΣ

- Περιγραφή εκπαιδευτικών προγραμμάτων (1960→).
- Ανάπτυξη ερευνητικών παραδειγμάτων (με βάση το εμπειρικό παράδειγμα) (1960 & 1970→).
- Έμφαση στην ανάπτυξη θεωρίας (1970 & 1980→).

Αν και υπάρχουν αρκετές προσεγγίσεις στην έρευνα (κυρίως από τη δεκαετία του 1970 και έπειτα), που εντάσσονται σε ένα μετα-εμπειρικό, μετα-θετικιστικό πλαίσιο (περισσότερο ποιοτικές), ο κυρίαρχος τρόπος προσέγγισης των φαινομένων και των ερωτημάτων που απασχολούν το χώρο, παραμένει σε μεγάλο βαθμό προσκολλημένος στην εμπειρική προσέγγιση κυρίως λόγω της οργάνωσης ακαδημαϊκών προγραμμάτων σε πανεπιστήμια με τέτοια παράδοση.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (16/28)

Υπάρχουν δύο βασικές τάσεις σε ό,τι αφορά την έρευνα στο χώρο:

- Η πρώτη αφορά στη βασική έρευνα με στόχο την **οργάνωση θεωρίας**, και μακροπρόθεσμα την δημιουργία μιας γνωστικής βάσης για την ανάπτυξη του πεδίου σε επιστημονικό κλάδο.
- Η δεύτερη αφορά στην εφαρμοσμένη έρευνα με στόχο την **εξεύρεση λύσεων** σε προβλήματα πρακτικού χαρακτήρα (εκπαιδευτικής μεθοδολογίας κυρίως) που απασχολούν τους επαγγελματίες εκπαιδευτές στο χώρο.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (17/28)

Η ανάγκη όμως σύνδεσης της θεωρίας με την πράξη για ένα πεδίο που δίνει έμφαση στα πρακτικά αποτελέσματα της εκπαιδευτικής διαδικασίας, οδήγησε στην έρευνα δράσης. Υπάρχουν δύο εξηγήσεις για αυτή την εξέλιξη:

- Η πρώτη είναι πως η έρευνα δράσης **διευκολύνει τη σύνδεση μεταξύ έρευνας και πρακτικής διαδικασίας** στην εκπαίδευση, με το να ενεργοποιεί τον «ερευνητικό» ρόλο του εκπαιδευτή, συμβαδίζοντας έτσι και με την ανδραγωγική αντίληψη που αφορά στον υπολογισμό των αναγκών στην εκπαιδευτική διαδικασία.
- Η δεύτερη εξήγηση οι χρηματοδότες των προγραμμάτων επιθυμούν όλο και περισσότερο **να επενδύουν σε προγράμματα με άμεσα, πρακτικά και ρεαλιστικά αποτελέσματα**, ζητώντας έτσι και από τους ερευνητές να προσανατολίζονται προς αυτή την κατεύθυνση.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (18/28)

Κάτι ωστόσο που απασχόλησε τους ερευνητές στο συγκεκριμένο πεδίο ήταν και ποιος πληρώνει για την έρευνα και επομένως ποιος έχει τον ουσιαστικό της έλεγχο. Η απάντηση σε αυτό το ερώτημα ενίσχυσε σε μεγάλο βαθμό –και προς απάντηση πολλών υποστηρικτών της θετικιστικής αντίληψης που υποστηρίζει την έρευνα με στόχο την παραγωγή και ανάπτυξη της θεωρίας- τη συμμετοχική έρευνα.

Πρόκειται για ένα τρόπο έρευνας που στοχεύει στην σταδιακή κοινωνική αλλαγή και τη βελτίωση του τρόπου ζωής των φτωχών και των καταπιεσμένων. Συγκεκριμένα οι στόχοι είναι οι εξής:

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (19/28)

1. Η μελέτη και ανάλυση κοινωνικών φαινομένων με την **πλήρη και ενεργό συμμετοχή** της κοινότητας σε όλες της φάσης της έρευνας.
2. Η **ανάληψη συλλογικής δράσης** ώστε να επωφεληθούν όσοι συμμετείχαν στην έρευνα.
3. Η οργάνωση εκπαιδευτικών δραστηριοτήτων που στοχεύουν στην **κινητοποίηση** για την ανάπτυξη.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (20/28)

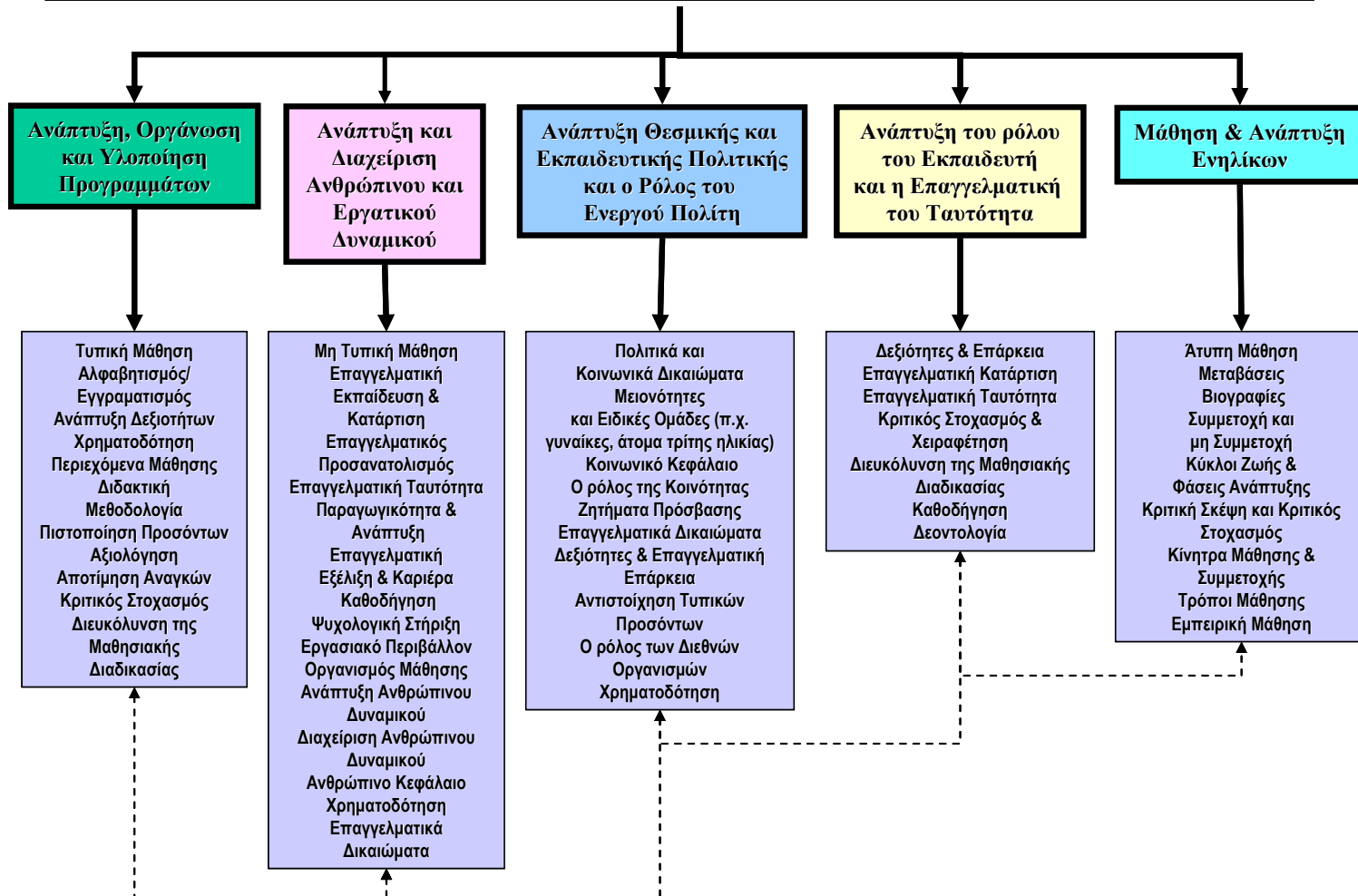
Αν και οι προσεγγίσεις και οι στρατηγικές έρευνας εστιάζουν στα προγράμματα άλλοτε στο χώρο μάθησης και άλλοτε σε κατηγοροποιήσεις όπως μάθηση, διδασκαλία, προγράμματα, διοίκηση ή μεθόδευση της διδασκαλίας, ανάπτυξη προγραμμάτων, οργάνωση και διοίκηση, εκπαίδευση την κοινότητα και εκπαιδευτική πολιτική, κλπ., υπάρχουν στη βιβλιογραφία πέντε βασικές περιοχές ερευνητικής δραστηριότητας στο συγκεκριμένο πεδίο που αφορούν:

1. Την οργάνωση μιας θεωρίας πρωτότυπης και μοναδικής για την μάθηση και ανάπτυξη των ενηλίκων.
2. Την αξιοποίηση της κριτικής θεωρίας.
3. Τη χρήση και αναδιαμόρφωση θεωριών από διαφορετικούς επιστημονικούς κλάδους.
4. Τον έλεγχο της θεωρίας με συγκριτική έρευνα σε διεθνές επίπεδο.
5. Τη σύνθεση της θεωρίας με μετα-έρευνα.

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (21/28)

Η ΕΡΕΥΝΑ ΣΤΟ ΧΩΡΟ ΤΗΣ ΣΥΝΕΧΙΖΟΜΕΝΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ ΑΦΟΡΑ ΣΕ...

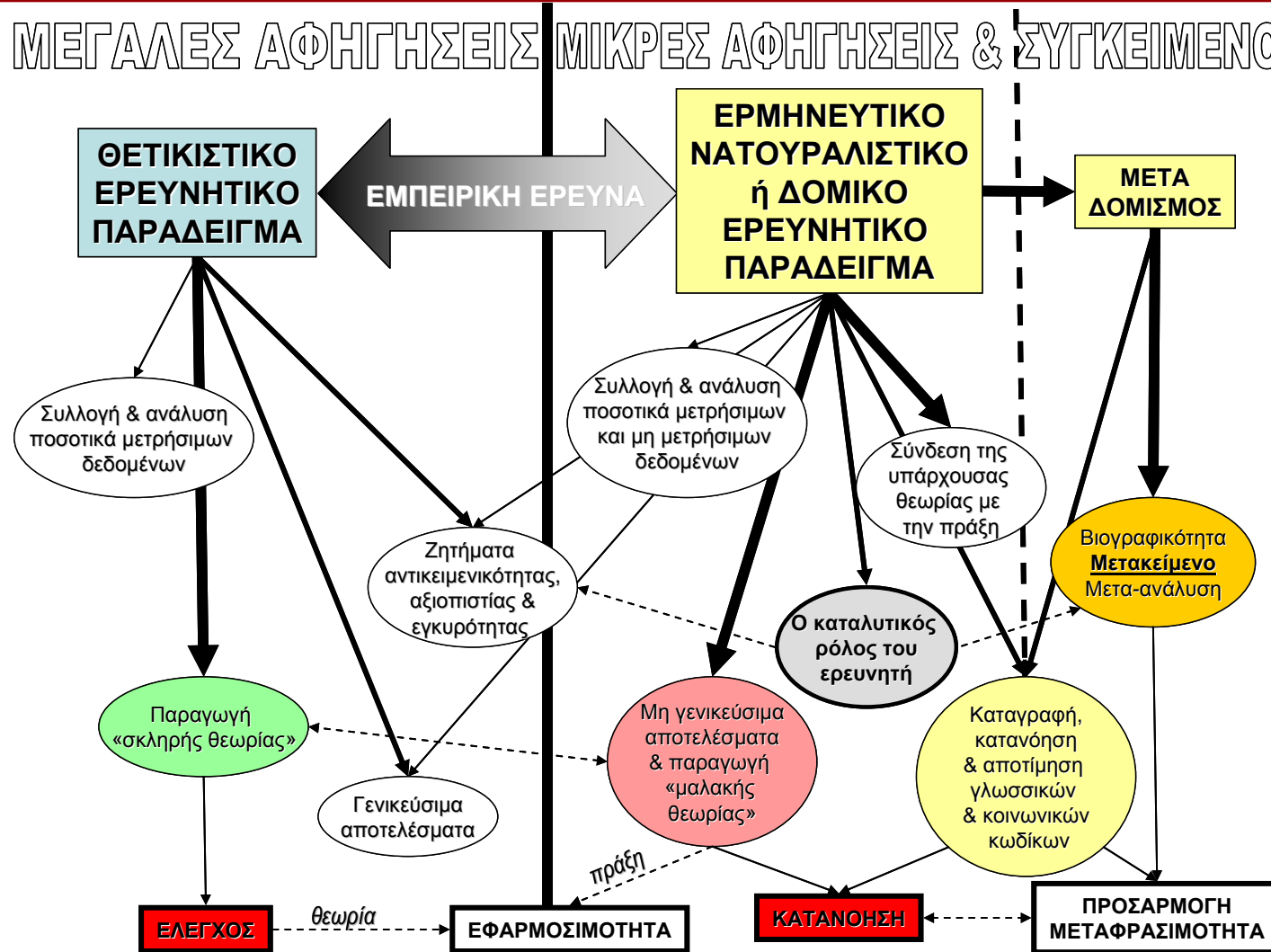

Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση: Θεωρία και Πράξη
Τμήμα Φιλοσοφίας και Παιδαγωγικής

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (22/28)

ΜΕΓΑΛΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ ΜΙΚΡΕΣ ΑΦΗΓΗΣΕΙΣ & ΣΥΓΚΕΙΜΕΝΟ

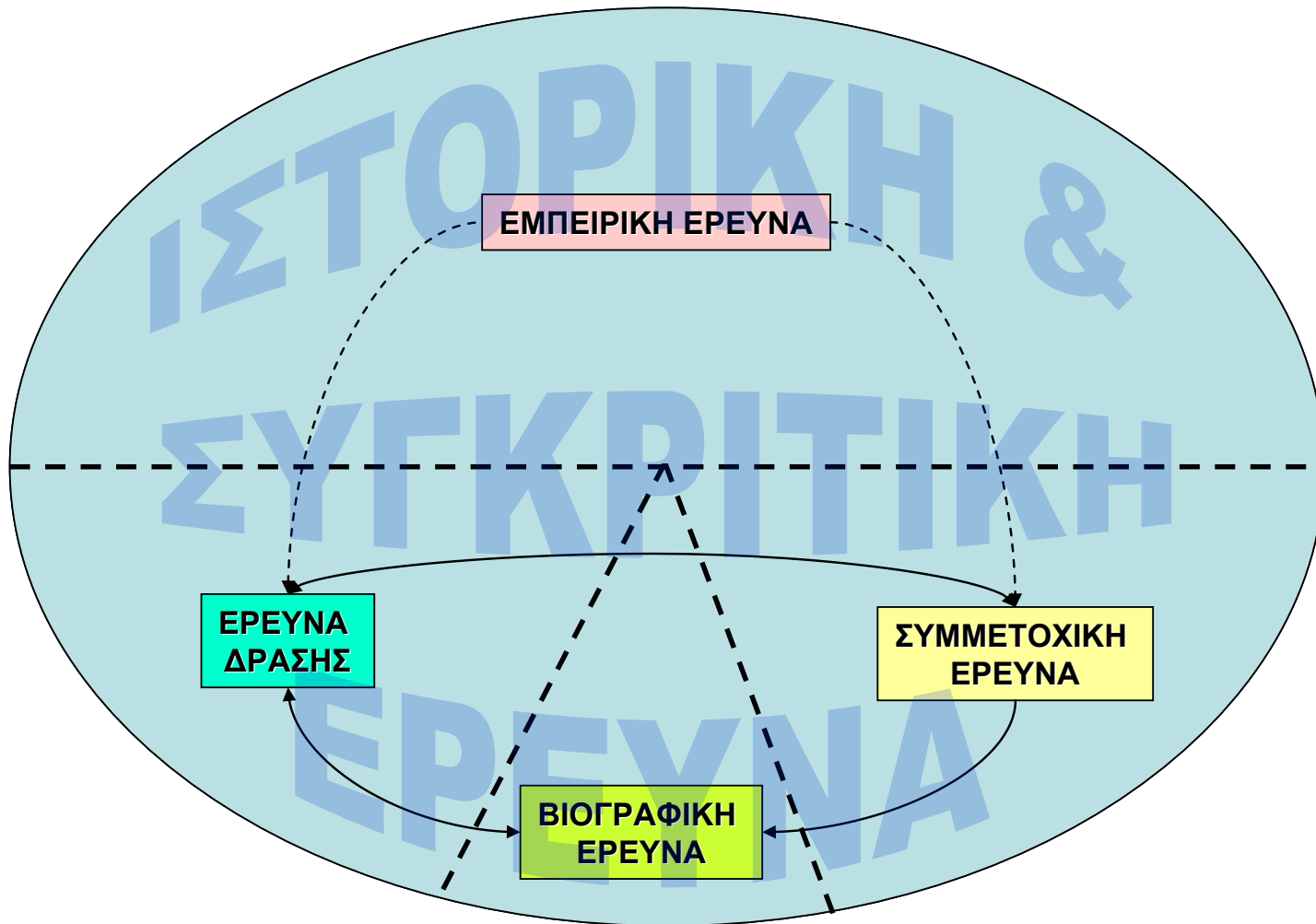

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (23/28)

- **ΙΣΤΟΡΙΚΗ & ΣΥΓΚΡΙΤΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.**
- **ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ (θετικιστική προσέγγιση, ερμηνευτική & δομική προσέγγιση).**
- **ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ.**
- **ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.**
- **ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ.**

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (24/28)

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (25/28)

ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

(Boshier, Miller, Houle, Schön, Argyris & Schön,
Marsick & Watkins)

- Συμμετοχή και μη συμμετοχή (παράγοντες, κίνητρα).
- Ανθρώπινο κεφάλαιο και εκπαίδευση ως επένδυση (οικονομική προσέγγιση).
- Εκπαιδευτική και κοινωνική πολιτική (θεσμοθέτηση, οργάνωση δομών).
- Μάθηση και ανάπτυξη (τυπολογίες, τρόποι μάθησης, δημογραφικές μεταβλητές).
- Αποτίμηση αναγκών (σε μακροεπίπεδο).
- Οργάνωση και διοίκηση (οργανισμός μάθησης, παραγωγικότητα).
- Προγράμματα διδασκαλίας (οργάνωση και υλοποίηση, στοχοθεσία, μεθόδευση, αξιολόγηση).

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (26/28)

ΕΡΕΥΝΑ ΔΡΑΣΗΣ

(Mezirow, Brookfield)

- **Προγράμματα διδασκαλίας** (οργάνωση και υλοποίηση, στοχοθεσία, μεθόδευση, αξιολόγηση).
- **Μάθηση και ανάπτυξη** (τρόποι και στρατηγικές μάθησης σε σχέση με τις ανάγκες, διαφοροποίηση σε σχέση με το φύλο, την ηλικία, κλπ. κριτική σκέψη).
- **Κοινωνικό κεφάλαιο και εκπαίδευση για την ανάπτυξη του ενεργού πολίτη** (δίκτυα μάθησης, χειραφέτηση, κριτική θεωρία, κοινωνική αλλαγή).
- **Πρόσβαση και συμμετοχή** (διευκόλυνση στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες).
- **Μαθησιακό περιβάλλον** (μάθηση στο χώρο εργασίας, εργασιακές σχέσεις & ο ρόλος της διοίκησης).

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (27/28)

ΣΥΜΜΕΤΟΧΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

(Freire)

- **Κοινωνικό κεφάλαιο και εκπαίδευση για την ανάπτυξη του ενεργού πολίτη** (δίκτυα μάθησης, χειραφέτηση, κριτική θεωρία, κοινωνική αλλαγή, συλλογική δράση).
- **Εγγραμματισμός** (γλωσσικοί και κοινωνικοί κώδικες).
- **Πρόσβαση και συμμετοχή** (διευκόλυνση στην πρόσβαση στην εκπαίδευση, μη προνομιούχες κοινωνικές ομάδες, ισότητα ευκαιριών).
- **Μάθηση και ανάπτυξη** (τρόποι και στρατηγικές μάθησης σε σχέση με τις ανάγκες, διαφοροποίηση σε σχέση με το φύλο, την ηλικία, κλπ. κριτική σκέψη).

Η συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής (28/28)

ΒΙΟΓΡΑΦΙΚΗ ΕΡΕΥΝΑ

(Alheit)

- **Μάθηση και ανάπτυξη** (τρόποι και στρατηγικές μάθησης σε σχέση με τις ανάγκες, διαφοροποίηση σε σχέση με το φύλο, την ηλικία, κλπ. κριτική σκέψη, μαθησιακή αυτοδιαχείριση & αυτό-κατευθυνόμενη ή εξατομικευμένη μάθηση).
- **Εγγραμματισμός** (γλωσσικοί και κοινωνικοί κώδικες).
- **Μαθησιακά περιβάλλοντα** (μάθηση στο χώρο εργασίας, οργάνωση μαθησιακού περιβάλλοντος).

Αναφορές Εικόνων

1. John Dewey

at NYPLDigitalGallery <http://digitalgallery.nypl.org/nypldigital/id?97406> ©

2. B.F. Skinner at Harvard circa 1950

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:B.F. Skinner at Harvard circa 1950.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:B.F._Skinner_at_Harvard_circa_1950.jpg)

By Con-struct (Own work), Author: Silly rabbit [CC BY-SA 3.0 ,
(<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>)],via Wikimedia Commons

3. Malcolm Knowles

http://web.utk.edu/~start6/knowles/malcolm_knowles.html ©

4. Paulo Freire

[http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paulo Freire.jpg](http://commons.wikimedia.org/wiki/File:Paulo_Freire.jpg)

By Con-struct (Own work), Author: Slobodan Dimitrov, [CC BY-SA 3.0
(<http://creativecommons.org/licenses/by-sa/3.0/deed.en>)],via Wikimedia Commons

Σημείωμα Αναφοράς

Copyright Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, Γιώργος Κ. Ζαρίφης.
«Συνεχιζόμενη Εκπαίδευση, Δια βίου Μάθηση: Θεωρία και Πράξη. Ενότητα 4. Η
συνεχιζόμενη εκπαίδευση ως πεδίο μελέτης των επιστημών της αγωγής».
Έκδοση: 1.0. Θεσσαλονίκη 2014.

Διαθέσιμο από τη δικτυακή διεύθυνση:<http://eclass.auth.gr/courses/OCRS175/>

Σημείωμα Αδειοδότησης

Το παρόν υλικό διατίθεται με τους όρους της άδειας χρήσης Creative Commons Αναφορά - Παρόμοια Διανομή [1] ή μεταγενέστερη, Διεθνής Έκδοση. Εξαιρούνται τα αυτοτελή έργα τρίτων π.χ. φωτογραφίες, διαγράμματα κ.λ.π., τα οποία εμπεριέχονται σε αυτό και τα οποία αναφέρονται μαζί με τους όρους χρήσης τους στο «Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων».

Ο δικαιούχος μπορεί να παρέχει στον αδειοδόχο ξεχωριστή άδεια να χρησιμοποιεί το έργο για εμπορική χρήση, εφόσον αυτό του ζητηθεί.

[1] <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/>

Τέλος ενότητας

Επεξεργασία: Γεωργία Μπουρουτζή
Θεσσαλονίκη, Εαρινό Εξάμηνο 2013-2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΙΑΚΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ ΚΑΙ ΔΙΑ ΒΙΟΥ ΜΑΘΗΣΗ
επένδυση στην κοινωνία της γνώσης

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΥΡΩΠΑΪΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΑΡΙΣΤΟΤΕΛΕΙΟ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Σημειώματα

Διατήρηση Σημειωμάτων

Οποιαδήποτε αναπαραγωγή ή διασκευή του υλικού θα πρέπει να συμπεριλαμβάνει:

- το Σημείωμα Αναφοράς
- το Σημείωμα Αδειοδότησης
- τη δήλωση Διατήρησης Σημειωμάτων
- το Σημείωμα Χρήσης Έργων Τρίτων (εφόσον υπάρχει)

μαζί με τους συνοδευόμενους υπερσυνδέσμους.

